

**Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Adalet MYO**

Adalet Programı

Mali Hukuk Bilgisi Dersleri

ÜNİTE III

VERGİ HUKUKU

**I. Vergi Hukukunun Tanımı,
Hukuk Sistemi Bütünü İçindeki Konumu,
Kamu Hukukunun Farklı Alt Dalları
ve Özel Hukuk İle İlişkileri**

A. Vergi Hukukunun Tanımı

- Vergi hukuku, *vergi ödevinin niteliğine, vergi borcunun doğması ve ortadan kalkmasına ilişkin maddi ve şekli hukuk kuralları bütünü* olarak tanımlanabilir.

B. Vergi Hukukunun Hukuk Sistemi Bütünü İçindeki Konumu-1

- Hukuk sistemi bütünü kamu hukuku ve özel hukuk olmak üzere iki temel daldan oluşmaktadır.
- **1. Kamu Hukuku:** Bireyler ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır. Devlet kamu yararının temsilcisi olması nedeni ile üstün taraf konumundadır. Bu nedenle tek taraflı iradesi ile ilişkinin içeriğini belirleme ve böylece kendi iradesini ilişkinin diğer tarafı olan bireylere dayatıp zorla kabul ettirme yetkisine sahiptir.
- **2. Özel Hukuk:** Bireylerin kendi aralarındaki ilişkileri taraf eşitliği ve irade serbestliği esasları uyarınca düzenleyen hukuk dalıdır.

•

B. Vergi Hukukunun Hukuk Sistemi Bütünü İçindeki Konumu-2

- **3. Vergilendirme ilişkisi ve bu ilişkinin nitelikleri:** Vergilendirme ilişkisi devlet ile birey arasında kurulan özel nitelikte bir borç-alacak ilişkisidir. Bu ilişkide alacaklı taraf devlettir. Devlet bu ilişkide üstün konumda, zira kendi iradesini diğer tarafa zorla kabul ettirebilme imkânına sahiptir. İlişkide borçlu taraf ise bireyler ve topluluklarıdır.
- Devlet ve birey arasında kurulan bir ilişki-kamu hukuku ilişkisidir.
- İki taraflı bir hukuki ilişkidir.(bu ilişkide alacaklı ve borçlu taraflar birbirine eşit değildir, irade serbestîsi yoktur)
- Devlet topluma sunmakla ödevli olduğu kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak için bireylerin gelir ve servetlerine vergilendirme yoluyla el atar. Böylece Bireyin hak ve özgürlüklerini doğrudan doğruya veya dolaylı yoldan kısıtlamış olur.
- Vergilendirme ilişkisinin nitelikleri nedeni ile **vergi hukuku hukuk sistemi bütünü içinde kamu hukuku kapsamı içerisinde yer alır. Vergi hukuku kamu hukukunun bir alt dalıdır. Bu durumla birlikte vergilendirme ilişkisinin temeli özel hukukun kurum, ilişki ve kavramlarına dayandığı için vergi hukuku özel hukukla da yakından ilişkilidir.**

C. Vergi Hukukunun Kamu Hukukunun Farklı Alt Dalları İle İlişkileri:

- Bir kamu hukuku dalı olarak vergi hukuku kamu hukukunun diğer dalları ile ilişkilidir.
- **1. Anayasa Hukuku:** Vergi hukuku anayasa hukuku ile çok yakından ilişkilidir. Vergilendirme devlet açısından egemenlikten kaynaklanan temel bir yetki, vergi ödeme de bireyler açısından anayasada düzenlenmiş bir siyasal ödev konumundadır. Vergilendirme yoluyla devlet bireylerin temel hak ve özgürlüklerine müdahale eder. Hükümdarın otoritesinin sınırlandırılması-anayasacılık hareketleri ile vergilendirme yetkisinin sınırlandırılmasına yönelik vergi hukuku aynı tarihsel süreci izlemiştir. Anayasa'da vergi hukuku ile ilgili ilkeler 73. maddede özel olarak düzenlendiği gibi Anayasa'nın pek çok maddesi de vergi hukukunu dolaylı yoldan ilgilendirir.
- **2. İdare Hukuku:** Vergi hukuku idare hukuku ile de yakından ilişkilidir. Öncelikle vergilendirme işlemi bir idari işlemdir. Vergi idaresi bir idari işlem tesis ederek vergilendirmeyi gerçekleştirir. Bu işlem tüm unsurları bakımında hukuka uygun olmalıdır. Bu konudaki denetimi idari yargı içinde yer alan vergi yargısı organları idari yargıya hâkim esaslar uyarınca yapar.

C. Vergi Hukukunun Kamu Hukukunun

Farklı Alt Dalları İle İlişkileri:

- **3. Ceza Hukuku:** Vergi hukuku ceza hukuku ile de ilgilidir. Vergisel düzeni ihlal eden eylemler vergi suçu sayılır ve vergi suçu işleyen bireyler hakkında da vergi cezası adı verilen özel nitelikte cezai yaptırımlar uygulanır.
- **4. Uluslararası Hukuk:** Vergi hukuku uluslararası hukuk ile de kısmen ilgilidir. Farklı devletlerin vergilendirme yetkisi uluslararası nitelik taşıyan hususlarda birbiri ile çakışabilir, bu çakışmanın önlenmesi için çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları adı verilen özel nitelikte uluslararası anlaşmalar yapılır.

D. Vergi Hukukunun Özel Hukuk İle İlişkisi

- Vergilendirme ilişkisinin temelinde yatan kavram, kurum ve ilişkiler özel hukuka ilişkin olduğu için vergi hukuku ve özel hukuk yakından ilişkilidir. Ancak kimi zaman vergi hukuku bu ilişki, kavram ve kurumlara özel hukukta sahip olduğu anlamlardan farklı bir anlam yükler. Bu gibi durumlarda vergi hukukundaki anlam esas alınır. Yine özel hukuk kavram ve kurumlarının sadece vergi borcunun azaltılması için muvazaalı biçimde kullanılması kabul edilmez. Böyle ilişkilerin özel hukuktaki biçimi değil vergi hukuku açısından taşıdığı gerçek ekonomik anlam esas alınır.

II. Vergi Hukukunun Bölümlenmesi

- Vergi hukuku çeşitli açılardan tasnife tabi tutulup, türler biçiminde ele alınabilir.
- ❖ Geniş Anlamda Vergi Hukuku-Dar Anlamda Vergi Hukuku
- ❖ Genel Vergi Hukuku-Özel Vergi Hukuku
- ❖ Maddi Vergi Hukuku-Şekli Vergi Hukuku
- ❖ Diğer Ayrımlar

A. Geniş anlamda vergi hukuku- dar anlamda vergi hukuku ayrımı

- **1. Geniş anlamda vergi hukuku:** Vergiler ile birlikte harçlar, resimler, şerefiyeler ve diğer mali yükümler gibi tüm cebri kamu gelirlerinin toplanmasına ilişkin hukuk kurallarıdır.
- **2. Dar anlamda vergi hukuku:** Sadece teknik anlamda vergi sayılan cebri kamu gelirlerinin toplanmasına ilişkin hukuk kurallarıdır.

B. Genel vergi hukuku- özel vergi hukuku ayrımı

- **1. Genel Vergi Hukuku:** Vergi hukukunun temel ilkelerini, vergi borcu ilişkisinin hukuki niteliğini, vergi borcunun doğumundan sona ermesine kadar olan süreci, vergilendirme ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve bunların çeşitli çözüm yollarını inceleyen vergi hukuku dalıdır. Bu dal tüm vergiler açısından ortak olan temel ilke, kavram ve kurumları ele alır.
- **2. Özel Vergi Hukuku:** Bir ülkede vergi sistemini oluşturan çeşitli vergiler ve bunların düzenlendiği çeşitli yasaları inceleyen vergi hukuku dalıdır. Bu dal münferit vergiler açısından geçerli olan ilke, kavram ve kurumları ele alır.

C. Maddi vergi hukuku- şekli vergi hukuku ayrımı:

- **1. Maddi Vergi Hukuku:** vergi borcu ilişkisinde tarafların sahip oldukları çeşitli hak ve ödevlerin içeriği ile bunların doğumuna, sona ermesine ilişkin hukuki ilkeleri konu edinen vergi hukuku dalıdır. Bu dal verginin konusu, vergiyi doğuran olay, vergi yükümlü ve sorumlularının hak ve yetkileri gibi öze ilişkin hususları inceler.
- **2. Şekli Vergi Hukuku:** maddi hukuk tarafından içeriği belirlenen vergilendirme ilişkisinde hak ve yükümlüklerin gerçekleştirilme şekil ve usullerini konu edinen vergi hukuku dalıdır.

D. Vergi hukukunun diğer ayrımıları:

- Ayrıca vergi borcu rızaen ödenmediği zaman cebren tahsil usullerini düzenleyen Vergi İcra Hukuku,
- vergi suç ve cezalarını konu edinen Vergi Ceza Hukuku ve
- uluslararası vergi anlaşmalarını düzenleyen Uluslararası Vergi Hukuku ayrımıları yapılabilir.

III. Vergi Hukukunun Tarihsel Gelişimi

- Vergi hukukunun tarihsel gelişimi batıda ve ülkemizde olmak üzere iki ayrı başlıkta ele alınabilir.

A. Vergi Hukukunun Batıdaki Tarihsel Gelişimi-1

- Tarihsel süreç içerisinde yöneten-yönetilen ilişkisinin görüldüğü her durumda vergi olgusuna rastlanmıştır. Devletler her dönemde egemenliklerinin göstergesi olarak uyruklarından çeşitli amaçlarla ve çeşitli adlar altında vergi almıştır. İlk zamanlarda yönetene yardım ve armağan niteliğinde bazı durumlarda gelenekler uyarınca yapılması gereken ödemeler biçimindeki vergiler zamanla sürekli ve zorunlu hale gelmiştir. Giderleri sürekli artan hükümdarlar bunları karşılamak için sahip oldukları vergilendirme yetkisi herhangi bir sınır gözetmeden alabildiğine kullanmayı tercih etmişlerdir. Vergilendirme yetkisinin sınırsızca kullanılması halkta hükümdara ve onun koyduğu vergilere karşı tepki uyandırmıştır. Bu tepkiler bağlamında hükümdarın vergilendirme yetkisini keyfi biçimde kullanamayacağı ancak halkın rızasını aldıktan sonra vergilendirme yapabileceği düşüncesi halk arasında yaygınlaşmış ve bu görüş ilan ettiği fermanlar (Magna Carta Libertatum ve diğerleri) aracılığıyla hükümdara da kabul ettirilmiştir. Vergilendirme yetkisinin keyfi biçimde sınır ve koşul gözetilmeksizin kullanılması ve buna karşı verilen mücadele ve tepkiler tarihte çeşitli toplumsal ve siyasi olaylara neden olmuştur (İngiltere’de anayasacılık ve kralın mutlak iktidarının sınırlanması akımı, ABD’nin bağımsızlık savaşı, 1789 Fransız Devrimi vs.). Tüm bu olaylar sonucunda siyasal iktidarın vergilendirme yetkisini kullanabilmesi için bu hususta halkın seçtiği temsilcilerden oluşan bir parlamentodan kanun biçiminde bir onay alması kuralı kabul edilmiştir. Vergilerin yasallığı ilkesi adını alan bu kural uyarınca vergiler kanunla konulur, değiştirilir ve kaldırılır. Parlamentonun onayı alınmaksızın vergi alınamaz.

A. Vergi Hukukunun Batıdaki Tarihsel Gelişimi-2

- Vergi hukukunda tarihsel süreç içerisinde yaşanan ikinci gelişme vergilendirmenin yasal olduğu kadar adil ve meşru (genel ve eşit) biçimde yapılması gereğinin kabulüdür. Devlet vergilendirme yetkisini hukuk devleti ilkesi uyarınca kullanmalı, vergiler aracılığıyla bireylerin temel hak ve özgürlüklerini aşırı ve ölçüsüz biçimde sınırlandırmamalıdır.
- Ayrıca vergilendirme yetkisi toplumun ekonomik ve kültürel gelişimini sağlayacak biçimde kullanılmalı, vergi yükü tüm toplum kesimlerince eşit biçimde paylaşılmalı, vergilendirme toplumsal refaha ve ekonomik kalkınmaya zarar vermemeli bilakis bunun sağlanmasının bir aracı olmalı, vergi yükümlülüğü kadar istisna ve muafiyet gibi vergi kolaylıkları da ekonomik sektörler ve yükümlü grupları arasında eşitlik ilkesi gözetilerek uygulanmalı, yükümlüler mali güçlerine göre vergilendirilmeli, mali gücü fazla olan daha çok vergi ödemelidir.
- Bugün vergilendirmeye dair tüm bu ilkeler ulusal planda olduğu kadar uluslararası planda da gözetilmekte devletlerin sahip oldukları vergilendirme yetkisini hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde ve ekonomik gerçekler doğrultusunda kullanması gereği kabul edilmektedir.

B. Vergi Hukukunun Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi-1

- Osmanlı Devleti yönetiminde islam dini ilkeleri egemendi. Teokratik bir devlet olması nedeniyle vergilendirme alanında ikili bir yapı uygulanmaktaydı. Bu sistemde şer'i vergiler adı verilen vergilerin dayanağı islam dini kuralları idi, örfi vergiler adını alan vergiler ise geleneklerden ve hükümdar iradesinden kaynaklanıyordu. Halife padişah şer'i vergilerin uygulanmasını sağlamak zorundaydı
- Osmanlı devleti maliyesinin temel finansman kaynağı savaş ganimetleri ve egemen olunan topraklardaki tarımsal faaliyetlerden elde edilen hasılat üzerinden alınan vergilerdi. Tımar adı verilen askeri-idari düzende bir bölgenin vergi gelirleri o bölgenin yöneticisine özgülenmekte bunun karşılığında ise bu yönetici o bölgede devlet otoritesini tesis ederek orduya belirlenen miktarda asker sağlamaktaydı. Zaman içinde yaşanan askeri yenilgiler ile toprak yitimleri tımar sistemini çökertmiş zaten düzenli bir yapı arz etmeyen devlet maliyesi kriz içine girmiştir. Mali krizin çözümü için alınan dış borçlar iyi değerlendirilemeyince devlet borcunu ödemekten aciz hale gelmiş ve yabancı devletler alacaklarını tahsil etmek üzere devlet gelirlerine el koymuştur. Böylece Osmanlı devleti son yıllarında mali egemenliğini yitirmiştir.
- Örfi vergiler alanında iktidarı sınırsız olan padişah isyanları ve toprak kayıplarını önlemek için ilan ettiği fermanlar ile adil vergilendirme yapacağını bunun için de halkın ileri gelenlerinin rızasını alacağını ilan etmiştir. Ancak bu taahhütler hiçbir zaman uygulamaya geçirilememiş, devlet vergilendirme alanında halkı daima ezmiş, vergilendirmeyi bir hukuk düzeni içinde gerçekleştirememiştir.

B. Vergi Hukukunun Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi-2

- I. Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti itilaf devletlerinin ülkeyi işgal etmeleri ile son bulmuştur. Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan ulusal kurtuluş savaşında ülkenin işgalden kurtularak bağımsızlık ve egemenliğin yeniden kazanılması hedeflenmiştir. Bu uğurda yapılan mücadele sırasında TBMM hükümeti mali egemenliğini ilan etmiş ve buna dayanarak savaşın finansmanı için yeni vergiler koymuştur. Zaferin ardından kurulan çağdaşlığı hedef almış Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde pek çok alanda olduğu gibi mali alanda da yeniden yapılanma gayretleri yaşanmış, islam dini esaslarına dayanan eski vergiler yürürlükten kaldırılarak modern vergiler konulmuş böylece devlet maliyesi çağa uyarlanmıştır.
- T.C. Anayasalarında vergilerin kanuniliği ilkesine yer verilmiş, batılı devletlerin kanunları esas alınarak çıkarılan yeni vergi kanunları hukuk devleti ilkesi ve vergilendirme ilkeleri gözetilerek hazırlanmıştır. Demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nde vergi hukuku gelişimini sürdürmekte, vergilendirmenin hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı esasları çerçevesinde adil biçimde yasalar uyarınca yapılarak devlet yönetimine gereksinim duyduğu mali kaynağın sağlanması için düzenleme ve uygulama yapılmasına gayret edilmektedir.

Ders sonu

**iyi
haftalar!**

